

Ders : 212**Konu : EŞ'ARİYE MEZHEBİ**

EŞ'ARİYE MEZHEBİ

Eş'ari mezhebinin imamı, Ebu'l-Hasan el-Eş'arî'dir (rh)m'dır. İmam Eş'ari, 260/874 tarihinde Basra'da doğmuştur. Büyük sahabe Ebu Musa el- Eş'arînin soyundandır. Ehl-i Sünnetin itikattaki iki imamından birisidir.

Küçük yaşta babasını kaybetti. Zamanının büyük alimlerinden İmam Yahyâ bin Zekerıyyâ es-Sâcî'den ilk dersleri aldı. Daha sonra hem üvey babası hem de hocası olan Ali el-Cübbaî'ye intisap etti.

İmam Eş'arî önceleri üvey babası ve hocası olan Ali el-Cübbaî'den aldığı terbiye ile Mu'tezile mezhebini takip etti ve bu mezhepte imam derecesine yükseldi. Kırk yaşına kadar bu mezhebe bağlı kaldı. Ancak zihnine takılan bazı mes'eleleri hocası Cübbaî ile münakaşa etti ve özellikle de "Üç Kardeş" mes'elesinde hocasından tatminkar cevap alamayınca hocasını terk etti.

Üç Kardeş Meselesi:

İmam-ı Eş'ari ile hocası Cübbaî arasındaki üç kardeş meselesinin hikayesi şöyledir:

İmam Eş'ari hocası Cübbaî'ye sorar:

"Biri abid, samimi bir mü'min, diğeri isyan eden bir fâsık, üçüncüsü ise küçük yaşta (buluğa ermeden) ölen üç kardeşin ahiretteki akıbetleri hakkında ne dersiniz?"

Cübbaî cevap verir:

"Birincisi cennetle mükâfatlanır, ikincisi cehennemle cezalanır, üçüncüsü ise ne mükâfatlanır, ne cezalanır."

İmam Eş'ari tekrar sorusunu bir adım daha ileri götürür:

"Küçükken ölen üçüncüsü "Ya Rabbi! Niçin beni küçük olarak öldürdün? Bana da ömür verseydin de, büyüyerek sana iman ve ibadet etseydim ve böylece cennete girseydim." derse, Cenab-ı Hak ona ne cevap verir?"

Cübbaî cevap verir:

"Cenab-ı Hak ona: "Sen eğer yaşayıp büyüseydin asi olacak ve cehenneme girecektin, bunu bildiğim için senin menfaatin için seni küçükken öldürdüm" der."

İmam Eş'ari, tekrar sorar:

“Eğer fâsık olan ikincisi “Ya Rabbi! Onun hayrına olanı bildiğin gibi, benim hayrına olanı da biliyordun. Beni niçin küçükken öldürmedin? Ben küçükken ölseydim de isyan etmeseydim ve Cehenneme girmeseydim” derse, Allah Teâlâ ona ne cevap verir?”

Cübbaî bu soru karşısında bocaladı ve acze düştü; sadece “Vesvese ediyorsun” diyebildi. İmam Eş’ari hocasının bu aczi karşısında:

“Vesvese etmiyorum; fakat şeyhin merkebi köprü üzerinde durdu (Yani acze düştü ve söz bulamadı, sepette pamuk kalmadı) diyerek hocasını ve hocasının mezhebini terk etti.¹

Rivayet edildiğine göre İmam Eş’ârî bu karara vardıktan sonra, on beş gün evine kapanmış ve sonunda, bir Cuma günü Basra camiinde minbere çıkarak şunları söylemiştir:

“Ey insanlar! Beni tanıyanlar, beni tanıyorlar. Tanımayanlara da ben kendimi tanıtıyorum. Ben falan oğlu falanım. Ben, Kur'an'ın yaratılmış olduğunu, Allah'ın gözlerle görülemeyeceğini, kötü fiilleri kendimizin yaptığını söylüyordum. Ben bunlardan tövbe ediyordum ve bu fikirlerden vazgeçiyordum. Ey İnsanlar, ben bu süre zarfında evime kapandım ve bu fikirlerle ilgili delilleri düşündüm. Onların hiç birisi bana tercih sebebi olarak uygun gelmedi. Yüce Allah'tan bana hidayet etmesini istedim. O da bana şu yazmış olduğum şeyleri hidayet etti. Bunun üzerine, şu elbiseden soyduğum gibi, bütün içinde bulunduğum fikirlerden soyunuyorum.”

Görüşleri kısa zamanda bir çok insan tarafından kabul gördü.

İmam Eş’ari, alim olduğu kadar zühd ve takvası ile de örnek bir alimdi. 324/936 tarihinde Bağdat'ta vefat etti. İmam Eş’ari'nin kurduğu bu mezhebe Eş’arîye mezhebi ismi verildi.

Günümüzde genelde, Şafii Mezhebi'ne mensup olanların itikattaki mezhebi Eş’arîye mezhebidir. Ancak Eş’arîye mezhebi müntesipleri arasında Malikî ve Hanbelî mezhebinde olanlar da vardır.

İmam Eş’ârî, eserlerinde başta Mu'tezile mezhebi olmak üzere bid'at mezheplerini reddetmiş, Allah'ın ezeli sıfatlarının bulunduğunu kabul etmiş, inanç konularında akla da değer vererek, ayet ve hadislerin yanında aklî delilleri de kullanmıştır. İmam Eş’ari'nin inanç metodu kendisinden sonra

¹ **Not:** Mutezile mezhebinin iman esaslarından bir tanesi de adalet esasıdır. Bu esasa göre, Allah adildir, kullarına zulmetmez. Bu sebeple insan hürdür ve hür olduğu için iradesi ve kudreti ile kendi fiillerinin yaratıcısıdır. “Kul için hayırlı olanı yaratmak da Allah’a vaciptir” diyerek Allah'ın iradesini yok saymışlar ve kaderi inkâr etmişlerdir.

gelen kelamcılar tarafından da kullanılmıştır. Eş'arî kelamcıları arasında, Bakıllânî, Gazzâlî, Şehristânî, Fahrüddîn Râzî, Kadı Beyzâvi gibi imamlar sayılabilir.

Eserleri:

İmam Eş'arî'nin eserlerini konularına göre şu gruplara ayırarak ele almak mümkündür:

1. Kelâm ilmiyle ilgili olan ve özellikle Mutezileye reddeden eserler.
2. Filozoflar, Tabiatçılar, Dehrîler, Brahmanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar gibi felsefi cereyanları ve dinleri reddeden eserler.
3. İslâmî ve gayr-ı İslâmî fırkaların görüşlerini reddetmeksizin nakleden Makâlât kitapları.
4. Tefsir, Hadis, Fıkıh ve diğer İslâmî ilimler sahasında meydana getirdiği eserler.

İmamı Eş'arî'nin 55 kadar eserinin var olduğu bilinmektedir. Bazıları şunlardır:

1. Kitabu'l-Fusûl: Mülhitler (dinsizler), tabiatçı felsefecilere reddiyedir.
2. Mucez: On iki kitaptır.
3. Halku'l-Ef'al.
4. El-Luma fi'r-Reddi ala Ehli'z-Zeyji ve'l Bida': Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın iradesi, Allah'ın görülmesi, kader, va'd ve va'id ve imamet meselelerinden bahseden on bölüm ihtiva eden kıymetli bir kitaptır.
5. Risaletu'l-İman
6. Kitabu'l-Funun: Mülhitlere (dinsizlere) cevap olarak yazılmıştır.
7. Kitabu'n-Nevâdir: Kelam ilminin inceliklerini anlatır.

Eş'arîlik daha çok Mu'tezile'ye karşı tez olarak doğmuştur. Bu sebeple de selef inancına Mâturîdîlik'ten daha uzak gibidir.

Eş'arî mezhebi âlimleri zamanla te'vile çok fazla yer vermişlerdir. Zaman zaman da kelamda yenilikler ve değişiklikler yapmışlardır. Kelam ilmini felsefe ile rekabet edecek bir güce kavuşmuşlardır.

Eş'arîye Mezhebi, Ehl-i Sünnet'in temel prensiplerini kabullenmekle birlikte, bazı noktalarda Mâturîdîye'den ayrılmışlardır.

Eş'arîye mezhebinin bazı görüşleri şöyledir:

1. Kendilerine dinî tebliğ ulaşmayan kişiler, aklıyla Allah'ı bulmak ve O'na iman etmekle yükümlü değildirler.
2. İyi ve kötü, güzel ve çirkin akılla değil, şeriatla bilinir. Bir şey, Allah emrettiği için iyi ve güzeldir, yasakladığı için kötü ve çirkindir.

3. Kulda başı başına bir cüz'i irade yoktur. Kulun cüz'i iradesi Allah'ın iradesine bağlıdır. Kul ister, Allah dilerse yaratır, dilemezse yaratmaz.
4. Allah'ın, ayrıca bir "tekvin" sıfatı yoktur. Bu sıfat kudret sıfatının içindedir. Tekvinin ezeli kabul edilmesi yaratılanların da ezeli olması sonucunu doğurur.
5. Allah'ın fiillerinde sebep ve hikmeti olabilir de olmayabilir de. İlahi fillerde bir takım sebep ve hikmetler aramak, Allah'ın iradesini sınırlandırmak, ilahi iradeyi hikmet ve illet denen şeylere tabi ve bağımlı kılmak demektir. Bu ise Allah'ın şanına yakışmaz.
6. İman ile İslam aynı şeylerdir. İman kalbin tasdiki, İslam ise dil ve organların teslimiyeti, yani amelden ibarettir.
7. Kadından da peygamber olabilir. Erkeklik, peygamberler hakkında gerekli bir sıfat değildir.
8. Allah'ın nefsi kelamı işitilebilir. Nitekim Hz. Mûsâ (as), Allah'ın nefsi kelamını işitmiştir.
9. Kâfirler de ibadetle yükümlüdür. İbadet etmedikleri için ayrıca azap çekeceklerdir.
10. Allah, kulun gücünün yetmeyeceği şeyleri kula yükleyebilir. Çünkü Allah, dilediğini yapar, iradesi sınırlandırılmaz.

Sünni Müslümanların %13'ünü oluşturan Mâlikîlerin hemen hemen tamamı ile %33'ünü teşkil eden Şafîîlerin dörtte üçü, Hanefilerle Hanbelilerin çok az bir kısmı inançta Eş'arîye mezhebini benimsemişlerdir.

Eş'arîlik, daha çok Endülüs, Hicaz, Kuzey Afrika, Mısır, Irak, Suriye ve Endonezya'da yayılmıştır.

Alınacak Dersler:

1. Söylenen her söz ve düşünce kabul edilmemeli, Hak ölçüsüne vurularak kabul veya reddedilmelidir.
2. "Bu akla daha yatkındır" denilerek bozuk ve çürük itikatlar, ehl-i bid'atın süsleyerek ambalajla sunduğu bozuk fikirler benimsenmemeli, dikkatli olunmalıdır.
3. Ehl-i Sünnet yolu ve çizgisi takip edilmeli, bu yolun dışında kurtuluş aranmamalıdır.

Ödev:

- 1- Bu dersi aile fertlerimizle de paylaşalım.
- 2- Günümüzde Mu'tezili anlayışı ile müslümanların inancını bozmak için planlı bir faaliyetin olup olmadığını araştıralım.